

סימן כג

הזמנה שלא נרכשה

שאלה:

בעל עסק למוצרי מזון שהזמינו אצלו מוצר (חלב) בעל תוקף מוגבל ולא קנו אותו, ובינתיים פג תוקפו ולא יכול למוכרו. מה דינו של המזמין?

תשובה:

בגמרא במסכת בבא מציעא (דף עו ע"ב) נידון מקרה בו אדם שכר פועלים לעבודה מסויימת ולבסוף נתברר שאין צורך בעבודה זו. וכך נאמר שם:

השוכר את האומנין והטעו את בעל הבית, או בעל הבית הטעה אותן – אין להם זה על זה אלא תרעומת. במה דברים אמורים – שלא הלכו, אבל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה, פועלין ומצאו שדה כשהיא לחה – נותן להן שכרן משלם,

הרי שאם הפועלים הלכו כבר לעבודה עפ"י בקשתו של בעל הבית, אף שהתברר שאין צורך בעבודתם – חייב בעל הבית לשלם להם שכרם.

בתשובת הרא"ש (כלל קד סימן ו) השליך מדין זה גם על דינו של אומן:

ילמדנו רבינו. ראובן הלך לאומן, ואמר לו: עשה לי כך וכך הלילה ואקחנו למחר, והוא עשה אותו דבר, ולמחר הלך לו ואמר לו: טול הפעולה שאמרת לי לעשות, שאם לא תטלנו, תפסד; וראובן אמר לו: כבר לקחתיה מאחר. תשובה: על מעשה האומן, חייב המצוה לפרוע לאומן כל הפסדו, משום דינא דגרמי. מידי דהוה אהלכו חמרין ולא מצאו תבואה, פועלים ומצאו שדה לחה, נותן להם שכרם משלם (ב"מ עו:), שעל ידו הפסידו מלאכת היום; והכא נמי, ע"פ דבורו הפסיד.

וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך (חושן משפט סימן שלג סעיף ח)

אמר לאומן: עשה לי דבר פלוני ואקחנו ממך, ועשאו האומן, ואחר כך אינו רוצה לקחתו, והוא דבר שאם לא יקחנו מיד, יפסיד, חייב.

על כן גם בנידון דידן: היות שכתוצאה מבקשתו של מזמין המוצר נגרם הפסד לבעל העסק – חייב המזמין לפצות את בעל העסק על אותו הפסד.

ביחס לגובה התשלום, לכאורה ניתן להוכיח מסוגיית הגמרא שחייבה את בעל הבית לשלם לפועלים את שכרם, שהמזמין מחוייב לשלם לבעל העסק לא רק את

ההפסדים שנגרמו לו אלא גם את הרווחים שהיה אמור להרוויח ממכירת המוצר, אולם אין הדבר כן.

החובה לשלם את השכר לפועלים קיימת רק כאשר מדובר בשכירות פועלים שם אנו רואים את ההליכה למקום העבודה כתחילת העבודה ומאותו רגע מחוייב בעל הבית לשלם לפועלים את שכרם. אולם כאשר אין מדובר בשכירות פועל אלא בהבטחה לרכוש את המוצר החיוב הוא על גרימת הנזק בלבד – היות שהנזק נגרם כתוצאה מדיבורו של המזמין, והרי זה בגדר "דינא דגרמי" שבו המזיק חייב, אך אין המזמין מחוייב לשלם לבעל העסק את הרווחים שהיה צפוי להרוויח כתוצאה מההזמנה.¹

מכאן שמזמין המוצר מחוייב לפצות את בעל העסק בסכום אותו הוציא כתוצאה מן ההזמנה, דהיינו בהתאם למחיר ששילם בעל העסק לספק, (בצרוף הוצאות נוספות אם היו כאלו), אך אין הוא מחוייב לשלם לבעל העסק את מלא המחיר לצרכן.

1. ראה באור הגר"א שם אות מא, נתיבות המשפט שם אות אות טו.